

Representation of Religious Concepts in Religious Story Books of the Institute for Intellectual Development of Children and Youngs (1401-1358)

Meysam Farokhi

1. Associate Professor, Comuncation and Cultural Studies Group, Refah Faculty, Tehran, Iran.

DOI: 10.22034/NRR2024.60200.1270

URI: https://nrr.tabrizu.ac.ir/article_17875.html

Corresponding Author:

Meysam Farokhi

Email:

farokhi@refah.ac.ir

Received: 2024/01/21

Detected: 2024/02/11

Accepted: 2024/02/17

Available: 2024/03/10

Open Access

Keywords:

Representation, religion, religious concepts, religious story, institute for Intellectual Development of Children and youngs

ABSTRACT

The purpose of this research is to represent religious concepts in religious story books published by the institute for Intellectual Development of Children and youngs. This research has used inductive qualitative content analysis method in terms of practical purpose. The research community includes all the religious stories published by institute for Intellectual Development of Children and youngs (43 titles) in the age group B and C (7 to 12 years old), from 1358 to 1401, where all paragraphs related to religious concepts in Religious story books have been analyzed as the unit of analysis. The results of the research indicate that the institute for Intellectual Development has represented nine main categories in its religious story books, including monotheism, prophethood, resurrection, justice, imamate, individual ethics, social ethics, individual and social rules. Regarding the principles of belief, the main category of resurrection with subcategories such as "return of all to God" and "belief in heaven and hell" has received less attention in the reviewed books. Regarding the field of ethics, among the two main categories of individual ethics and social ethics, more attention and emphasis has been placed on the transfer of concepts to social ethics, and looking at the main category of individual rules, subcategories such as prayer, fasting, ablution and tayammum are the focus of attention, and in the main category of social rules, subcategories including Hajj, Friday prayer, congregational prayer and Jihad are considered. In general, it should be mentioned that the analysis of the content of the mentioned books indicates that the efforts of institute for the Intellectual Development of Children and youngs are aimed at presenting the three areas of the principles of beliefs, ethics and rules to children. In this context, it should be mentioned that because children between the ages of 7 and 12 years are not capable of understanding complex rational and abstract arguments, therefore, the mentioned books present such topics in a simple and attractive language with examples and for this purpose, Children's stories and parables are useful if they are compatible with the child's understanding.

فصلنامه دین پژوهی و کارآمدی

بازنمایی مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (۱۴۰۱-۱۳۵۸)

میشم فرخی^۱

۱- دانشیار، گروه ارتباطات و مطالعات فرهنگی، دانشکده رفاه، تهران، ایران.

DOI: 10.22034/NRR2024.60200.1270

URI: https://nrr.tabrizu.ac.ir/article_17875.html

چکیده

نویسنده مسئول:

میشم فرخی

ایمیل:

farokhi@refah.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰

دسترسی آزاد

کلیدواژه‌ها:

بازنمایی، دین، مفاهیم دینی، داستان مذهبی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

هدف از این پژوهش بازنمایی مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی منتشره از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و و از روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی استفاده نموده است. جامعه‌ی پژوهش شامل کلیه‌ی داستان‌های مذهبی منتشر شده توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (۴۳ عنوان) در رده سنی ب و ج (۷ تا ۱۲ سال)، از سال ۱۳۵۸ تا ۱۴۰۱ است که همه پاراگراف‌های مرتبط با مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی به عنوان واحد تحلیل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که کانون پرورش فکری در کتاب‌های داستانی مذهبی خود به بازنمایی ۹ مقوله اصلی شامل توحید، نبوت، معاد، عدل، امامت، اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی، احکام فردی و اجتماعی پرداخته است. پیرامون اصول عقاید، مقوله اصلی معاد با زیر مقولاتی مانند «بازگشت همه به سوی خداوند» و «اعتقاد به بهشت و جهنم» در کتب مورد بررسی کمتر مورد توجه قرار گرفته و ناظر به حوزه اخلاق از بین دو مقوله اصلی اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی، توجه و تاکید بیشتری در انتقال مفاهیم به اخلاق اجتماعی صورت پذیرفته است و ناظر به مقوله اصلی احکام فردی، مقولات فرعی مانند نماز، روزه، وضو و تیمم کانون توجه بوده و در مقوله اصلی احکام اجتماعی، مقولات فرعی شامل حج، نماز جمعه، نماز جماعت و جهاد مطمح نظر قرار گرفته است. در مجموع باید اشاره نمود که تحلیل محتوای کتب مذکور حاکی از آن است که تلاش کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بر آن بوده تا سه حوزه اصول عقاید، اخلاق و احکام را به کودکان ارائه نماید. در این زمینه باید اشاره نمود که چون کودکان در سنین بین ۷ تا ۱۲ سال توانایی درک استدلال‌های پیچیده عقلانی و انتزاعی را ندارند از این جهت کتابهای مذکور این گونه مضامین را به زبانی ساده و جذاب و با بیان مصادیق ارائه داده و برای این منظور از داستان و تمثیلات کودکانه بهره جستند که با درک و فهم کودک همخوانی داشته باشد.

۱- بیان مسأله

امروزه، کودکان در سپهر بیکران اطلاعات و ارتباطات و در معرض پیام های بی‌شمار دینی قرار دارند که این مسئله، هوشیاری درباره‌ی این مخاطبان کم سن و سال را وظیفه ای انکار ناپذیر می‌سازد. (آذرنگ، ۱۳۷۷: ۱۵)

تردیدی نیست که برخی از آموزه‌های دینی در خانه و محیط زندگی کودکان روی می‌دهد، اما نمی‌توان منکر سایر فضاها و ابزارهای آموزشی از جمله نقش رسانه‌ها در این حوزه شد. بی‌شک یکی از مهمترین این ابزارها قصه و داستان است که نقش بی بدیلی را در پرورش دینی کودکان ایفا می‌کند. به بیان دیگر کتابهای داستانی کودکان یکی از ابزارهای مهم برای انتقال مفاهیم دینی به کودکان و نوجوانان می‌باشند. (قزل ایاغ، ۱۳۸۳: ۶۰) به بیان دیگر آموزش غیر مستقیم به ویژه از طریق داستان در تعلیم و تربیت کودکان از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده است. چرا که آموزش مستقیم به ویژه در زمینه مسائل اخلاقی و تربیتی چندان کارساز نیست و گاهی تاثیرگذاری در خوانندگان بیان غیر مستقیم مفاهیم است (حکیمی و کاموس، ۱۳۸۲: ۳۶۱) کودکان به دلیل علاقه‌ی زیادی که به داستان‌ها دارند، جذب آنها شده و از طریق آنها الگوپذیری کرده و تربیت در وجودش شکل گرفته و نهادینه می‌شود. اعتقاد دینی وقتی در دوران کودکی پایه ریزی شود، دین فطرت سلیم کودک را اقتناع خواهد کرد چرا که مسائل اصیل دین، همان چیزهایی است که فطرت کودک با آنها آشناست. کودک وقتی می‌شنود که انسان باید پاک و امین باشد، با جان و دل می‌پذیرد، اعمال دینی برایش سخت و سنگین نمی‌شود (عباس پور نوغانی، ۱۳۸۶: ۷۳) ادبیات کودکان و نوجوانان و مخصوصا داستان‌ها، در صورتی که با عالم کودکانه و دین فطری آنها هماهنگ بوده و ویرانگر نباشد، می‌تواند داده‌های تجربه‌ی اکتشافی و آمادگی قبول امر قدسی در قلمرو صورت های خیالی را در آنها به وجود آورده، قوای ملکوتی خیال کودک را نیز تر کند و زمینه‌ی پرورش دینی او را بیش از پیش فراهم سازد. لذا لازم است در انتشار کتابهای داستانی، مخصوصا داستانهای دینی حساسیت‌های بی‌شماری به خرج داد. (محمدی، ۱۳۸۹: ۴)

نقش ویژه‌ی آموزش دینی کودکان را باید متعلق به داستان‌ها دانست. علاقه‌ی وافر کودکان به داستان، قالب جذاب و مناسب آن و زبان ساده ای که در طرح معارف دینی دارند، سبب می‌شود تا بخش عمده‌ی تعلیم و تربیت دینی کودکان از این رهگذر انجام پذیرد. هرچه استفاده از داستان‌های مناسب بیشتر باشد، تاثیر این آموزش و رسیدن آن به مقاصد مورد نظر ساده تر و سریع تر صورت می‌گیرد. (باهنر، ۱۳۸۹: ۲۰۶) به بیان دیگر داستان‌ها همواره منعکس کننده‌ی دیدگاه انسان درباره‌ی جهان و عوامل ناشناخته پیرامون او و وسیله‌ی انتقال و آموزش آداب و سنن، اعتقادات و تاریخ یک نسل به نسل‌های دیگر بوده است. (اخباری آزاد، ۱۳۸۹)

این در حالی است که داستان‌های مذهبی با کاستی‌ها و آسیب‌هایی قابل توجهی مواجه است. مراجعه نکردن به منابع متعدد، تکیه و اعتماد به فرهنگ شفاهی و حافظه دینی، استفاده از منابع نامعتبر، زیر تاثیر نام و شهرت نویسنده قرار گرفتن، ناآشنایی نویسندگان با سیر تاریخی فقه و کلام در هنگام استفاده از منابع، تاثیر پذیری از

سبک و نثر و زبان آثار مورد استناد از جمله آسیب های رایج در داستان های دینی می باشد (حکیمی و کاموس، ۱۳۸۲: ۵۵۲) یکی از ضعف های ادبیات دینی محدود بودن اطلاعات و بیشش نویسندگان نسبت به معصومین است که ناشی از محدود بودن منابع و مآخذ، کم کاری و مطالعه و تحقیق نکردن نویسندگان است (اقلیدی و دیگران، ۱۳۷۸: ۴۳) مهمترین آسیب در حوزه ی ادبیات دینی را این گونه می توان مطرح کرد که هر داستانی که تحت عنوان دین باشد تقریباً هیچ مشکلی را برای چاپ ندارد و ممکن است اثری که از سطح نویسندگی خوبی هم برخوردار نیست توسط انتشارات دولتی چاپ شود و هیچ وقت با مشکل مجوز ارشاد یا چاپ روبه رو نمی شود مگر اینکه چیز جدیدی در آن باشد که با کلیشه های قبلی فرق داشته باشد (کاموس و هجری، ۱۳۸۱: ۹۴) حجوانی، بیان مستقیم و سوء استفاده از روی آوری مردم به مذهب را در کنار انتخاب گران ناوارد از جمله معضلات اساسی ادبیات دینی کشورمان بیان می کند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۷۸: ۴۶) بیان مستقیم نیز از جمله مواردی است که در بیشتر آثار دینی به چشم می خورد. بیشتر نویسندگان در آثار، نقش مبلغ دینی را برای خود قائل شدند در حالی که نویسنده نباید در پی تحمیل نقش تبلیغی به کتاب خود باشد و باید با توجه به معیارهای هنری به ارائه ی آثار مذهبی بپردازد (سیدآبادی، ۱۳۷۸: ۱۸)

در این راستا از آنجا که کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان دارای وسیع ترین شبکه کتابخانه های کودک و نوجوان و از مهمترین و معتبرترین تولیدکنندگان و ناشران کتابهای این دو گروه سنی در ایران می باشد، لذا برای بررسی مورد توجه این پژوهش قرار گرفته است. یکی از مهمترین رسالت های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از بدو پیدایش، پرورش و ارائه آموزش های مستقیم و غیر مستقیم به کودکان و نوجوانان به منظور تعالی سطح علمی و آگاهی های اجتماعی، دینی و اخلاقی بوده است. در اهمیت جایگاه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، رهبر انقلاب اسلامی نگاه بسیار وسیعی به این مجموعه آموزشی و فکری داشته و خطاب به مسولین این مجموعه فرمودند: « بدانید که الان درست روی نقطه اصلی و اساسی حرکت می کنید. شما درست آن کاری را که باید انجام گیرد انجام می دهید، آن کسی می تواند از کار خود، شاد و خشنود و از رضای الهی خاطر جمع باشد که خلاء لحظه را پر کند. خلاء لحظه این است و شما این خلاء را پر می کنید». (وب سایت مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۷۷/۲/۲۳) بنابر این مقاله مذکور تلاش نموده تا به بازنمایی مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی منتشر شده ی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بین سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۴۰۱ بپردازد. در این زمینه سوالات ذیل مدنظر می باشد:

سوال اصلی:

مفاهیم دینی در کتاب های داستانی مذهبی منتشر شده از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از سال ۱۳۵۸ تا ۱۴۰۱ چگونه بازنمایی شده است؟

سوالات فرعی:

- ۱- در کتاب های داستانی مذهبی منتشر شده از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چگونه به بعد اصول عقاید پرداخته شده است؟
- ۲- در کتاب های داستانی مذهبی منتشر شده از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چگونه به بعد اخلاق پرداخته شده است؟
- ۳- در کتاب های داستانی مذهبی منتشر شده از کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چگونه به بعد احکام پرداخته شده است؟

۲. پیشینه پژوهش

تحلیل محتوای صورت گرفته در حوزه ی ادبیات کودکان و نوجوانان نشان می دهد (محمدی، ۱۳۹۴: ۶۳) در خصوص تحلیل محتوای ادبیات کودکان و نوجوانان تحقیقات متعددی انجام شده است. از ۴۲ عنوان تحقیق معرفی شده ۳۴ مورد در زمینه داستان های تالیفی، ۴ عنوان در زمینه اشعار کودکان و ۴ مورد در زمینه ی داستان های ترجمه ای بوده است. به بیان دیگر اگرچه در زمینه هایی چون مفاهیم دینی در اشعار، داستان ها پژوهشهایی صورت گرفته اما جای خالی پرداختن به بررسی موضوعات و مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی به ویژه ناظر به نهادهای مرتبط با حوزه کودک و نوجوان مثل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان محسوس می باشد. در این راستا برخی از پژوهشهای مرتبط را می توان به شرح ذیل مطرح نمود:

میری کرمانشاهی (۱۳۸۳) در تحلیل سیر موضوعی داستان های ترجمه ای بین سالهای ۱۳۷۱-۱۳۸۰ بعد از بررسی ۲۲۴۳ عنوان دریافت که ۶۰/۱ درصد آثار توسط مترجمان مرد و ۳۹/۹ درصد توسط مترجمان زن ترجمه شدند. ۹۲۸ عنوان داستان واقعی، ۶۷۳ عنوان افسانه جدید و ۲۱۷ عنوان افسانه عامیانه بود. داستان های اخلاقی و اجتماعی با ۳۶۹ عنوان، داستان های حیوانات با ۳۵۷ عنوان و داستان های تاریخی با ۱۳۷ عنوان در رتبه های اول تا سوم قرار داشتند. محمدی (۱۳۹۱) در تحلیل محتوای داستان های دینی کودکان و نوجوانان منتشر شده بین سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۵ به جایگاه مفاهیم اخلاقی در داستان های دینی توجه نموده و با دسته بندی آثار اخلاقی در سه دسته اخلاق فردی، خانوادگی و اجتماعی دریافت که ۵۰ درصد آثار اخلاقی به بیان مباحث اخلاق فردی تعلق داشتند. مباحث اخلاق اجتماعی با ۴۳ درصد در رتبه دوم قرار گرفته است. همچنین یافته ها نشان داد در بین مفاهیم اخلاق فردی، شکرگزاری و در بین مفاهیم اخلاق اجتماعی، احساس مسئولیت و خوش رفتاری یا بدرفتاری حاکمان در مقابل مردم در رتبه ی اول قرار داشتند. در اخلاق فردی نیز نیکی کردن و اطاعت از پدر و مادر هر کدام یک بار در داستان ها مطرح شده است. زارع پور (۱۳۹۱) به بررسی مفهوم خدا در شعر کودک و نوجوان ایران با تکیه بر آثار شاعران برجسته دوران انقلاب اسلامی پرداخته است این اشعار به دو گروه

دینی و غیر دینی تقسیم شده که درونمایه اشعار دینی، از ۱۰ گروه دعایی، فلسفی، اخلاقی، مذهبی، طبیعت محور، اجتماعی، عرفانی، دفاع مقدس، کودکانه و عامیانه تشکیل شده است. خداشناسی در اشعار دینی، مبتنی بر پنج راه آفاقی، انفسی، سیر در حقیقت هستی، تجلی شاعرانه وحدت در کثرت و کودکانه - اساطیری است. نتایج پژوهش نشان می دهد که کیفیت محتوای اشعار در وصف خداوند در بسیاری از موارد سطحی و خام و نیازمند تغییر و تحول یا رشد است. رنجبر زینلی صالح آباد (۱۳۹۳) ناظر به تفکر مذهبی در شعر کودکان گروه های سنی الف و ب در دهه ی هشتاد مفاهیم مذهبی را در سه بعد اعتقادی، عبادی و اخلاقی در چارچوب روانشناختی مورد بررسی قرار داد. بر اساس نتایج پژوهش مشخص شد که بیشترین اشعار سروده شده مربوط به بعد اعتقادی و دارای مضامین خداشناسی، نبوت و امامت هستند و کمترین اشعار در زمینه ی عدل الهی و معاد بوده است. این نظر نیز تبیین شد که شعر اکثریت شاعران تطابق لازم را با معیارهای موردنظر ندارد و علی رغم نیاز به کتاب های مذهبی، در سال آخر دهه ی موردنظر بسامد کتاب های شعر مذهبی افت شدیدی داشته است و شاعران کمتری به دنبال سرودن اشعار مذهبی بوده اند. محمدی و سیفی (۱۳۹۴) به بررسی مفاهیم اخلاقی در داستان های ترجمه ای منتشر شده بین سال های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ می پردازد. در این پژوهش پیمایشی تعداد ۲۵۴ عنوان کتب منتخب شورای کتاب کودک مورد بررسی قرار گرفته که بررسی موضوعی آثار نشان می دهد بیش از نیمی از کتاب های مذکور بیان مفاهیم اخلاق فردی را برای کودکان و نوجوانان بیان کردند. در بین موضوعات مرتبط با اخلاق فردی، مهربانی با حیوانات در بین مباحث اخلاق خانوادگی، کمک به پدر و مادر و در حوزه اخلاق اجتماعی، کمک به دیگران بالاترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. محمدی و مطهری نیا (۱۳۹۸) در تحلیل محتوای کتب شعر کودکان و نوجوانان منتشر شده بین سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۳ تعداد ۶۷۲ شعر در ۹ رده موضوعی شامل خداوند، صفات و نعمت هایش، پیامبران و معجزات ایشان، کرامات و فضایل ائمه (علیهم السلام) و منسوبین به آنان، اشعار مربوط به وقایع خاص، اصول دین، فروع دین، اشعار اخلاقی و سایر موضوعات دسته بندی شدند که در این زمینه کرامات و فضائل ائمه با ۴۱/۳ درصد در رتبه اول و اصول دین و سایر موضوعات به ترتیب با ۱/۲ و ۱/۱ در رتبه های آخر قرار گرفتند. محمدی و حسینی (۱۳۹۹) در تحلیل محتوای داستان های دفاع مقدس منتشر شده برای کودکان و نوجوانان بین سالهای ۱۳۹۴-۱۳۷۵ تعداد ۹۷ عنوان کتاب داستانی مورد بررسی قرار می دهند که نتایج نشان می دهد ۳۶/۴ درصد از کتب مذکور به موضوع سرگذشت شهیدان پرداخته شده و ۱۵/۲ درصد کتاب ها موضوع توجه به ارزش های انسانی را در کانون توجه قرار داده اند و ۷/۶ درصد از کتابها هم به موضوع بازماندگان شهدا پرداخته اند. همچنین اکثر کتابهای مورد بررسی (۳۳ درصد) برای گروه سنی (د و ه) یعنی نوجوانان منتشر شده و گروه های سنی (ب و ج) یعنی سالهای دبستان با ۲۶/۸ در رتبه دوم قرار گرفته اند. گروه سنی الف که سالهای قبل از دبستان است فقط در ۴ کتاب مورد توجه بوده است. گلدی گلشاهی (۱۴۰۰) در تحلیل مفهوم خداشناسی با تاکید بر آموزش مفاهیم دینی به کودکان با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی جنبه های

ساختاری و محتوایی دو اثر داستانی کلر ژوبرت با نام «جست و جوی خدا» و «خداحافظ راگون پیر» مورد بررسی قرار داده است. بر اساس نتایج پژوهش اگر توحید و خداشناسی، مطابق شناخت و ادراک کودکان به دور از تقلید و تحمیل در ادبیات داستانی بیان شود ادراک اصول اساسی دیگر مانند نبوت و معاد به راحتی برای کودکان میسر می‌گردد. کلر ژوبرت در تبیین مفهوم خدا و خداشناسی با آگاهی دقیق از ظرفیت روح و روان و زبان کودکان و فهم کودکانه ی آنان و دشواری انتقال مفهوم خدا برای گروه سنی ب و ج، از روش های غیر مستقیم گویی و مثال های ملموس و عینی استفاده نموده است و از طریق هنر داستان نویسی و به زبانی روان و شیوا و با جملاتی کوتاه و قابل فهم و تصاویری شاد و جذاب و الهام گرفتن از آیات و روایات به پرسش های کودکان در خصوص مفهوم خداشناسی پاسخ داده و حس خداپرستی را در آنان برانگیخته است. ترتیبی نژاد و دیگران (۱۴۰۱) در بررسی روش های ارائه آموزه های دینی در مقطع ابتدایی با تامل توصیفی - تحلیلی چهار روش استفاده از مثال، داستان، یادآوری نعمات خداوند و روش نمایش (نمادین) را مطرح می نماید. از دیدگاه نویسندگان بخش قابل توجه تعلیم و تربیت دینی کودکان از راه قصه گویی انجام می گیرد و به بیان دیگر روش داستان و قصه گویی روشی مناسب برای آموزه های دینی به کودکان است و هرچه از داستان های مناسب بیشتری استفاده شود تاثیر آموزش، بهتر، آسان تر و سریع تر خواهد شد. وثوقیان منش و دیگران (۱۴۰۲) به بررسی مضامین و نحوه ی بیان اندیشه های دینی در اشعار پنج شاعر شاخص کودک و نوجوان پس از انقلاب اسلامی (جعفر ابراهیمی، مصطفی رحماندوست، افسانه شعبان نژاد، اسدالله شعبانی و شکوه قاسم نیا) پرداخته اند. در این پژوهش به شیوه ی توصیفی-تحلیلی ۱۲۴۹ شعر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج نشان می دهد شاعران کودک این دوره در انتقال مفاهیم دینی از روشهای غیرمستقیمی مانند دعا از زبان حیوانات، خاطره گویی، شیوه ی پرسش و پاسخ، گفتگو، چیستان، داستانهای دینی و داستان از زبان حیوانات استفاده کرده اند. از منظر بسامد، مفهوم خداشناسی با ۴۶ درصد از مضامین پرکاربرد اشعار کودک و نوجوان ایران است و شاعران تلاش نمودند با استفاده از شگردهایی خاص مانند بیان آفریده ها و نعمتها و صفات الهی، پاسخی برای سؤالات بی پایان کودکان در زمینه ی خداشناسی بیابند. سایر موضوعات شامل دعا و مناجات (۱۹ درصد)، اعمال دینی (۱۷ درصد)، شخصیت های دینی (۱۲ درصد) و مضامین قرآنی (۵ درصد) به ترتیب در رتبه های بعدی تحلیل اشعار شعرای کودک و نوجوان قرار گرفتند.

همان طور که پیشینه های معرفی شده نشان می دهد به جز آثار محمدی در سایر پژوهشها مفاهیم دینی در ساحت های خرد و جزئی ناظر به اصول عقاید، اخلاق و احکام کمتر مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین محققان کمتر به کتب داستانی با تاکید دینی و مذهبی در پژوهشها پرداخته اند و بیشتر حوزه اشعار و به صورت کلان ادبیات کودکان و نوجوان مورد تحلیل و بررسی قرار دادند. همچنین باید اشاره نمود که بیشتر تحقیق های

سابق نیز با روش تحلیل محتوای کمی انجام شده این در حالی است پژوهش حاضر تلاش می‌نماید تا مفاهیم دینی را با روش تحلیل محتوای کیفی مورد بحث و بررسی قرار دهد.

۳. چهارچوب مفهومی پژوهش

۳-۱. بازنمایی

مفهوم بازنمایی در رسانه‌ها ناظر بر عملکرد رسانه‌ها و فرستندگان پیام در نمایش موضوع مورد نظر به شیوه‌ای گزینشی است. رسانه‌ها به واسطه این فرآیند تفسیری از واقعیت و نه خود واقعیت را به مخاطب عرضه می‌نمایند. آنچه معیارهای اصلی گزینش و تفسیر را برای این بازنمایی تعیین می‌کند، همانا گفتمانی است که بر متن رسانه‌ای تولید شده حاکم است. همانطور که دالگرن^۱ نیز اشاره می‌کند، بعد بازنمایی موضوعات متنوعی را دربر می‌گیرد که این موضوعات عبارتند از: «مطالبی که رسانه‌ها عرضه می‌کنند، نحوه انعکاس موضوعات، انواع گفتمان‌های مطرح و ماهیت مباحث و مناظرات ارائه شده» (دالگرن، ۱۳۸۰: ۳۰).

۳-۲. مفاهیم دینی

مراد از مفاهیم دینی در این پژوهش یک مجموعه (سیستم) حقایق هماهنگ و متناسب از نظام‌های فکری (عقاید و معارف)، نظام ارزشی (قوانین و احکام) و نظام پرورشی (دستورات اخلاقی و اجتماعی) است که در قلمرو ابعاد فردی، اجتماعی و تاریخی از جانب پروردگار متعال برای سرپرستی و هدایت انسان‌ها در مسیر رشد و کمال الهی ارسال می‌گردد. به بیان دیگر مفاهیم دینی در سه ساحت اصول عقاید، اخلاقیات و احکام ملاک عمل می‌باشد. (مطهری، ۱۳۷۲: ۶۳).

۳-۳. ادبیات دینی

استفاده از ادبیات برای بیان اندیشه‌های دینی را ادبیات دینی می‌گویند. (تروسدال، ۲۰۰۹: ۸۶) از آنجا که دین و ادبیات همیشه در تعامل و همزیستی با هم بوده‌اند متخصصان در تلاش هستند که از ادبیات برای رواج اندیشه‌های دینی در شخصیت کودکان استفاده نمایند چرا که بر این باور هستند که اگر آموزه‌های دینی از کودکی به شیوه‌ای صحیح به انسان‌ها شناسانده شود، شاید بتوان به داشتن جوامعی به دور از جنگ و خشونت امیدوار بود (حکیمی و کاموس، ۱۳۸۲: ۳۷) امروزه اکثر پژوهشگران، ادبیات دینی را یکی از مهم‌ترین عوامل تلطیف احساسات و عواطف می‌دانند و از همین روست که ادبیات دینی در ردیف ادبیات تعلیمی شناخته شده است. از

نظر دانشمند ادبیات دینی کودکان به هر اثر شکوهمند و ممتازی اطلاق می شود که در آن عامل تخیل دخیل باشد و در ضمن با دنیای واقعی کودکان و ویژگی های ادراکی، احساسی آن نیز ارتباط معنی داری داشته باشد و ضمناً آن دسته از مسائل مورد توجه ادیان و مذاهب را که برای کودکان قابل طرح است محقق سازد. (دانشمند، ۱۳۸۹: ۷۹) از نظر کرمانی، پژوهشگر ادبیات کودکان، ادبیات دینی، ادبیاتی است که در آن انتقال مفاهیم موجود در جهان بینی هنرمند به خواننده، توسط فرم های ادبی یا ادبیات صورت می گیرد. به عبارتی، ادبیات دینی کودکان و نوجوانان، انتقال مفاهیم موجود در جهان بینی در قالب ادبیات کودکان و نوجوانان است. (کرمانی، ۱۳۷۸: ۲۹) در ساده ترین تلقی، ادبیات دینی، ادبیاتی است که در صورت بیان آن، نشانه هایی از دین دیده می شود. شاعر یا نویسنده می کوشد سخن خویش را با کمک اصطلاحات دینی بیان کند. (امن خانی و خواجه، ۱۳۹۵: ۱۴۰-۱۴۱)

۴. روش پژوهش

۴-۱. تحلیل محتوای کیفی^۱

تحلیل محتوای کیفی روش پژوهشی برای تفسیر فعالانه از داده های متن، از طریق فرایند طبقه بندی نظام مند، کدگذاری و تعیین موضوعات یا الگوهاست. (Hsieh & Shannon, 2005: 1277) روش کیفی تحلیل محتوا که گاهی استنباط نتایج بر اساس بودن یا نبودن ویژگی هایی که در پیام تعریف شده است، غالباً برای اجرای بهتر مسایل در علوم اجتماعی - کاربردی مورد توجه قرار گرفته است. (Mayring, 2000: 3). در این پژوهش تلاش شد جهت بررسی مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی منتشره از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان از تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی استفاده شود.

۴-۲. مراحل تحلیل محتوای کیفی

در تحلیل محتوا، تحلیل گر باید بر اساس یک روند منظم و منطقی پیش برود تا از تحلیل خود نتیجه مطلوبی بگیرد. صاحب نظران مراحل متفاوتی برای تحلیل محتوا نام برده اند (جعفری هرنندی و دیگران، ۱۳۸۷: ۳۴). مراحل زیر در تحلیل محتوای کیفی مدنظر قرار گرفته است:

تعریف جامعه تحقیق: در این پژوهش شامل کلیه ی داستان های مذهبی منتشر شده توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (۴۳ عنوان) در رده سنی ب و ج (۷ تا ۱۲ سال)، از سال ۱۳۵۸ تا ۱۴۰۱ می باشد که همه کتب مدنظر مطالعه شدند و از نمونه گیری خودداری شد.

جدول ۱- مشخصات کتب مورد تحلیل

آخرین موج (محسن هجری)	آینه و اویس (تقی کیارستمی)	آفرینش پرندگان درازپا از زبان پیشوای ششم (بهزاد امین سلماسی)
یک باغ یک لبخند (محمدپور وهاب)	باغبان باغستان های توحید (صادق گرمارودی)	دوازده آینه (محمد کاظم مزنیایی)
رنگین کمانی از نور (مجید ملامحمدی)	کاش خانه های شکلاتی وجود داشتند (آلیف اداتارتار)	کمیل (ابراهیم حسن بیگی)
۴- چهارده قصه ی آسمانی (نورا حق پرست)	طاووس از زبان پیشوای اول (جمعی از نویسندگان)	گنبد طلایی (شهلا بارفروش)
به خاطر محمد (ص) (مجید ملامحمدی)	قبل از هرکار (مهدی معینی)	بچه ها صبر کنید (شهلا بارفروش)
او (محسن چینی فروشان)	همیشه او، همه جا او (محسن چینی فروشان)	غیر از خدا هیچ کس نبود، (مرجان کشاورزی آزاد)
به ملخ نگاه کن (مهدی معینی)	نماز فرشته (نورا حق پرست)	امام علی و پرنده (نورا ایجادی)
ایمان (حمید گروگان)	در جست و جوی خدا (کلر ژوبرت)	نان و نگاه (جواد نیسی)
بیروزی (مهدی معینی)	هجرت (حمید گروگان)	گنج قارون (احمد نجیب)
آخرین پرنده آخرین سنگ (مهدی شجاعی)	جا مانده از کاروان (محمود جوانبخت)	موریانه ی سلیمان (مهدی ماهوتی)
دوستت دارم ای خدای مهربان (جمعی از مربیان کانون در کرمانشاه)	تشنه ی دیدار (رضا رهگذار)	لبخند پیامبر (سید محمد کامرانی)
به مورچه نگاه کن (مهدی معینی و حمید گروگان)	ابراهیم (مصطفی رحمان دوست)	خوشبخت ترین آهوی دنیا (خلیل رفیعی طباطبایی)
کلوچه های خدا (کلر ژوبرت)	قصه ی ایوب (احمد نجیب)	وعده ی الهی (غلامرضا آبروی)
تنبیه کاری (محمد رضا سرشار)	قصه ی خضر و موسی (ع) (احمد نجیب)	
ماهک و پرنده ها (حسین زاهدی نامقی)	فرشته ی گیسو بلند (مهدی میرکیایی)	

ابزار و روش گردآوری داده ها: در این پژوهش بعد از مطالعه ی منابع مرتبط و پژوهشهای مطرح شده در پیشینه با مراجعه به وب سایت کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان لیست کامل از کتب مورد تحلیل در این پژوهش گردآوری و تلاش شد بررسی کامل و جامعی ناظر به کتب (شامل اطلاعات کتاب شناسی اثر، رده بندی اثر، تقسیم بندی اولیه کتب در سه قسمت اصول عقاید، اخلاق و احکام و چیدمان کتب در دسته مذکور) صورت گیرد. تعریف واحد تحلیل: براساس نظر کریپندروف (۲۰۰۴)، پژوهشگر باید واحدهای تحلیل را اعم از کلمه، جمله، پاراگراف، مقاله، خبر و... تعیین کند. در این پژوهش ناظر به واحد تحلیل، همه پاراگراف های مرتبط با مفاهیم دینی در کتب داستانی مذهبی ملاک عمل قرار گرفت.

کاهش داده ها: منظور از این مرحله حذف متون همانند و کنار گذاشتن موارد تکراری است.

استفاده از نظام مقوله بندی: بر اساس نظر کریپندروف (۲۰۰۴) مقولات یا طبقات باید جامع، فراگیر و مانع الجمع باشند؛ به این معنا که هیچ داده ای نباید به دلیل آنکه در یک طبقه خاص جای نمی گیرد، حذف شود و نیز هیچ داده ای نباید بین دو طبقه یا در بیش از یک طبقه قرار گیرد. مقولات یا طبقات می توانند شامل مجموعه ای زیرمقوله یا زیر طبقه با سطوح متفاوت به صورت انتزاعی باشد. (krippendorff, 2004: 80-82)

اصلاح نظام مقوله بندی بر اساس داده ها: پس از تعیین مقولات براساس داده های تحقیق، پژوهشگر باید نظام مقوله بندی را اصلاح و در صورت نیاز، برخی مقولات را حذف و تعدادی دیگر اضافه کند

ارائه گزارشی از داده های کیفی: در مرحله پایانی با توجه به داده های موجود باید گزارشی تهیه و ارائه شود. در این زمینه لازم است محتوای مقولات توصیف شوند.

ناظر به مرحله کاهش داده ها تلاش شد با نگاه استقرایی داده های مرتبط با سؤال پژوهش استخراج شود. در گام بعدی داده های مستخرج از پاراگراف های کتب مورد تحلیل، مقوله بندی شده و در یک نظام مقوله بندی قرار گرفته است. در ادامه مقوله های فرعی به صورت منظم و ساختمانمند در دسته بندی کلان و جامع تحت عنوان مقوله های اصلی (محوری) طبقه بندی شده اند که بر این اساس مفاهیم دینی در کتب مورد بررسی احصاء گردیده است. در مجموع ۴۱۰ پاراگراف مرتبط مشخص گردید که پس از تحلیل همه ی آنها و جمع بندی نهایی، ۱۰ مقوله اصلی و حدود ۵۷ مقوله ی فرعی به دست آمد و کدگذاری گردیدند.

۵. یافته های پژوهش

محقق، پس از استخراج مقوله های فرعی از مفاهیم مرتبط و دسته بندی مقوله های فرعی متناسب با هم، به مقوله های اصلی دست یافت، این مقوله های اصلی شامل توحید، نبوت، معاد، عدل، امامت، اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی، احکام فردی و احکام اجتماعی می باشد.

توحید

توحید، بنیادی ترین اصل اعتقادی در اسلام، به معنای یکتا و بی مانند دانستن خداوند، و همچنین بی شریک بودن او در خلق جهان. توحید در فرهنگ اسلامی در برابر شرک دانسته شده است. از جمله بن مایه های آموزه های دینی، سخن گفتن از خداوند و یادکرد او در همه حال و نیز پرداختن به اوصاف پروردگار است زیرا خداجویی مهمترین حس غریزی انسان در کودک و نوجوان است (حکیمی و کاموس، ۱۳۸۲: ۴۰) در داستان های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله هایی چون اعتقاد به یگانگی خداوند و قدرت بی انتهای خداوند می توان اشاره نمود که در ذیل بدان پرداخته شده است.

اعتقاد به یگانگی خداوند

به زبان ساده، یگانگی یعنی اینکه خداوند یکی است که تصور دوم برای او محال است و نامحدود است. یعنی هیچ حد و حصری برای حضرتش وجود ندارد. در رابطه با این موضوع در کتاب داستانی «او» آمده که: «ما او (خدا) را نمی‌بینیم، ولی آثارش را می‌بینیم، او را حس می‌کنیم، او طبیعت و انسان را آفریده است. او همه جا هست و در همه حال با ماست. او خدای یکتا و مهربان است.» (چینی فروشان، ۱۳۹۱: ۱۲) و همچنین در کتاب «به مورچه نگاه کن» بیان شده که: «در آفرینش موجودات، هیچ قدرتی او را یاری نکرده. او خدای یکتا و مهربان است. خدایی که همه جانداران را خلق کرده است.» (معینی و گروگان: ۱۳۶۲)

قدرت بی‌اتنهای خداوند

مساله قدرت خداوند از مهمترین مباحث صفات کمال و جمال اوست، قدرتی که از هر نظر نامحدود و بی‌پایان است و هر امر ممکن را شامل می‌شود، قدرتی که توأم با اختیار و مشیت است. هر زمان اراده کند انجام می‌دهد و هر زمان اراده محو و نابودی چیزی کند، از میان می‌رود. عالم هستی با تمام ریزه کاری هایش، همه نشانه های قدرت بی‌اتنهای خداوند می‌باشد. در کتاب داستانی «ماهک و پرنده ها» اینگونه به این موضوع اشاره کرد که: «کبوتر به ماهک گفت: بهتر است دعا کنی، خدا دعا کردن بچه ها را دوست دارد. خدا هم می‌بیند و هم حرفای ما را می‌شنود. او همه جا هست.» (زاهدی نامقی، ۱۳۹۰: ۱۷) و در کتابی دیگر تحت عنوان «آیین و اویس» آمده که: «اویس به یادش آمد که محمد گفته است: اگر خدا را صدا کنید جواب می‌دهد و گفته است: خدا همه جا هست، شما را می‌بیند و صدای شما را می‌شنود.» (کیارستمی، ۱۳۵۸)

نبوت

در داستان های مذهبی کانون در زمینه نبوت به مقوله هایی چون بعثت و برگزیده شدن به پیامبری، وحی و معجزه‌ی پیامبر (ص) و دوستی و دشمنی با پیامبر (ص) می‌توان اشاره نمود که در ذیل به جهت اختصار به برخی از آنها اشاره شده است.

بعثت و برگزیده شدن به پیامبری

بعثت پیامبر (ص) یا برانگیخته شدن آن حضرت به مقام رسالت، مهم ترین فراز از تاریخ اسلام بوده و نزول قرآن کریم نیز از آن زمان آغاز می‌گردد. برای بیان این مقوله، کانون پرورش فکری در داستان هایش به این مهم پرداخته است و برای مثال می‌توان به داستان «آیین و اویس» اشاره کرد که در آن آمده است: «در زمان اویس، مردی بود به نام محمد که شخصیت جذابی داشت. محمد اعلام کرده بود که از طرف خدا آمده و ماموریت دارد

که به مردم بگوید که اگر خدا را بخوانند و بخوانند، جواب می شنود. « (کیارستمی، ۱۳۵۸) و همچنین در کتاب دیگری به عنوان « امام علی و پرنده » ذکر گردیده که: « محمد وقتی از غار برگشت با وقار و آرام گفت: امشب اتفاق عجیبی افتاد. در غار حرا بودم، فرشته‌ی خدا جبرئیل بر من نازل شد و به من خبر داد که پیامبر شده ام و باید انسان ها را به یکتاپرستی و دین اسلام، دعوت کنم. » (ایجاد، ۱۳۷۹: ۱۱)

وحی و معجزه‌ی پیامبر (ص)

وحی در لغت به معنای القای پیام برای دیگری است و در اصطلاح عبارت از سخن الهی است که خداوند آن را به وسیله پیامبر خود برای هدایت بشر می فرستد و مشخصه بارز رسالت و نبوت است؛ و معجزه به کارهای خارق العاده ای گفته می شود که توسط پیامبر و برای تایید آن حضرت رخ داده مانند نزول قرآن، شق القمر، شهادت حیوانات به نبوت ایشان و ... برخی دیگر از این معجزات به عنوان کرامات حضرت رخ داده است، مانند: معراج، تصرف در ادراک دیگران، یاری شدن با سپاه غیبی، شفا دادن امراض، اخبار از غیب و غیره. برای نمونه در کتاب « ایمان » آمده که: « خداوند به نوح وحی کرد، جز همین عده‌ای که ایمان آورده‌اند، دیگر هیچ‌کس از قومت، ایمان نخواهند آورد. » (گروگان، ۱۳۸۱: ۲) و برای مثالی دیگر می توان به کتاب « لبخند پیامبر » اشاره کرد که در آن آمده: « بعد از دعای پیامبر برای نزول باران، بیرون مسجد باد تندی شروع به وزیدن کرد. توده های سفید و خاکستری ابر، در آسمان مدینه لانه کرده بود. رگبار باران بر سر و روی خانه های مدینه شلاق می زد. » (کامرانی، ۱۳۸۰: ۹)

معاد

در داستان های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله هایی چون بازگشت همه به سوی خداوند و اعتقاد به بهشت و جهنم می توان اشاره نمود که در ذیل بدان پرداخته شده است.

بازگشت همه به سوی خداوند

بازگشت به سوی خداوند یعنی بازگشت آفرینش و هستی به مبدا آفرینش و پدید آورنده‌ی آن، یعنی همه از خداییم و به سوی او روان و او کمال مطلق است و همه‌ی هستی به سوی او در حرکتند. در کتاب‌های کانون به این موضوع زیاد پرداخته نشده و به صورت واضح می توان به موردی که در کتاب « طاووس از زبان پیشوای اول » آمده اشاره کرد که: « تمام موجوداتی که به دست قادر یکتا، هستی یافته‌اند، سرانجام به سرای آخرت کوچ می‌کنند و به سوی پروردگار خویش باز می‌گردند. » (جمعی از نویسندگان، ۱۳۶۰: ۴۳)

اعتقاد به بهشت و جهنم

اعتقاد به زندگی پس از مرگ و اهمیت دادن به آن امری است که از دیرباز در میان انسان ها بوده است. در اسلام هم به این موضوع بسیار اهمیت داده و آن را مورد توجه قرار داده است تا آنجا که در قرآن کریم بسیار از بهشت و بهشتیان و جهنم و جهنمان یاد شده است. در کتاب‌های کانون در این باره آمده که: «خدا به فرشته‌ها گفت: بروید پایین و میوه‌ها را بسازید. به تعداد هر دانه‌ای که بسازید، یک تار موی بلند به شما می‌دهم. وقتی فرشته‌ها میوه‌ها را ساختند به بهشت برگشتند و یکی یکی به طرف خدا رفتند.» (میرکیایی، ۱۳۸۲) و همچنان در همان کتاب آمده که: «فرشته‌ی بازیگوش می‌دید که جوجه‌های بهشتی با جوجه‌های زمینی فرق دارد. جوجه‌های بهشتی هر بار که آب می‌نوشند، سرشان را بالا می‌گرفتند و از خدا تشکر می‌کردند.» (همان، ۱۳۸۲)

عدل

در داستان‌های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله‌هایی چون دادگری و شایستگی خداوند، پاداش و جزای اعمال، نعمت‌های خداوند در حق آفریده‌هایش، محبت خداوند نسبت به همه‌ی آفریده‌هایش و تحقق وعده‌های الهی می‌توان اشاره نمود که در ذیل به جهت اختصار به برخی از آنها اشاره شده است.

دادگری و شایستگی خداوند

دادگری به معنای رعایت حق و بخشیدن حق به صاحب آن است که در مقابل آن، ظلم و جور قرار گرفته است. و شایستگی خداوند یعنی اینکه خدای متعال، خالق آسمان‌ها و زمین و صاحب اراده‌ی و علم اوست. در داستان «به ملخ نگاه کن» درباره‌ی شایستگی خداوند آمده است که: «خداوند باران را هر جا که خواسته بارانده است. و بعد از خشکسالی، گیاهان سرسبز و فراوان را از آن رویانیده است.» (معینی، ۱۳۶۵: ۲۱) همچنین در کتاب داستانی «به مورچه نگاه کن» گفته: «خداوند مهربان و روزی‌رسان، روزی مورچه را از راهی می‌رساند که مناسب حال اوست.» (معینی و گروگان: ۱۳۶۲) و همچنین در داستانی دیگر آورده است که: «خدای مهربان، موجودات شگفت‌انگیزی را آفریده است. بعضی جان دارند و بعضی بی‌جانند.» (جمعی از نویسندگان، ۱۳۶۰: ۵)

پاداش و جزای اعمال

نظام آفرینش و جزئیات آن، بر اساس هدفی حکیمانه بوده، مخلوق و مصنوع خداوند حکیم علی‌الاطلاق می‌باشد. هدفمندی نظام خلقت حکمت الهی است. برای مثال می‌توان به داستان «یک باغ لبخند» اشاره کرد که آمده: «پیامبر رو به مردم کرد و گفت: خداوند به خاطر این کار نیکش، نیش این عقرب سیاه را از او دور ساخت.» (پور وهاب، ۱۳۷۷: ۱۱) یا در داستان دیگری بیان کرده که: «فاطمه در حال نماز خواندن بود. بعد از نماز در

کنار خود ظرفی پر از طعام لذیذ و خوشبو دید. برق شادی به چشم‌های فاطمه دوید. علی ساکت بود. پیامبر گفت: علی جان این غذا در مقابل آن دیناری است که در صورت نیاز به مقدار دادی. « (ملا محمدی، ۱۳۷۷: ۱۶) و برای مثالی دیگر می‌توان به داستان « وعده الهی » آبروی اشاره کرد که درباره‌ی جزای عمل بد آمده: « خداوند به نوح فرمان داد: ای نوح، از هر حیوانی یک جفت انتخاب کن و با خانواده ات و همه‌ی مومنان به کشتی برو، لحظه‌ی عذاب نزدیک است. هوا تاریک شد. مردم وحشت زده به نعمت‌های خداوند در حق آفریده هایش آسمان نگاه کردند. باد تندی وزید، باران گرفت و هوا طوفانی شد. آب بالا آمد و خانه‌ها و ساختمان‌ها را در خود فرو برد. « (آبروی، ۱۳۷۵: ۹)

امامت

در داستان‌های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله‌هایی چون رهبری و هدایت مردم، دوستی و دشمنی با ائمه (ع)، کرامت و معجزات ائمه (ع)، ساده زیستی ائمه (ع) و تدبیر و کیاست ائمه در کارها می‌توان اشاره نمود که در ذیل به جهت اختصار به برخی از آنها اشاره شده است.

رهبری و هدایت مردم

از مجموع آیات و احادیث نبوی و عترت رسول اکرم (ص) می‌توان به این مهم رسید که امامت دینی همانند نبوت، مقامی والا و عالی است و با حکومت‌های بشری قابل مقایسه نمی‌باشد. امام باید عالم‌ترین مردم، آشنا‌ترین به احکام، با تقوا‌ترین، بردبار‌ترین، شجاع‌ترین و عابد‌ترین مردم باشد. در داستانی به نام « ماهک و پرنده ها » در این زمینه آمده: « ماهک گفت: پدر امام رضا کیست؟ پدر گفت: امام رضا (ع)، امام هشتم ما شیعیان است. « (زاهدی نامقی، ۱۳۹۰: ۲۳) و برای مثال دیگر می‌توان به ماجرای غدیر خم در « امام علی و پرنده » اشاره کرد که در آن آمده: « در بین راه بازگشت از مکه به مدینه، در منطقه‌ای به نام « غدیر خم »، محمد ایستاد و کاروان‌ها را دستور به توقف داد. سپس پیامبر به بالای بلندی رفت و گفت: من پیامی از جانب خدای یگانه برای شما دارم. سپس دست علی را بالا برد و گفت: کسی که من رهبر او هستم، بعد از من علی رهبر و امام اوست. « (ایجاد، ۱۳۷۹: ۲۷)

کرامت و معجزات ائمه (ع)

کرامت در اصل به معنی بزرگواری و عظمت معنوی است. کرامت ائمه و اولیای خدا، برای صدق ادعای آنان و کذب مدعیان دروغین و برای اهداف مقدس معنوی است. برای مثال در کتاب « یک باغ لبخند » ذکر گردیده که: « دخترک گفت: علی (ع) وقتی مرا دید شعرهای غمگینی خواند، صدای مهربانی داشت، آن وقت دست خود را بر

چشم‌های نابینای من کشید و دعایی خواند و بعد از آن چشم‌هایم بینا شد. « (پوروهاب، ۱۳۷۷: ۴۱) و در مثالی دیگر می‌توان به داستان سیزدهم از کتاب « چهارده قصه‌ی آسمانی » اشاره کرد که آمده: « بعد از شام، امام حسن عسگری مشغول خواندن قرآن شدند. حکیمه و نرجس نیز مشغول نماز خواندن قرآن شدند. حکیمه و نرجس نیز مشغول نماز خواندن و دعا کردن شدند. ناگهان حکیمه صدایی شنید که با او حرف می‌زد. حکیمه با تعجب نگاه کرد. کسی در اتاق نبود. امام از بیرون گفت: تعجب نکن عمه. این بزرگی و قدرت خداوند است که کودکان مادر شکم مادر حرف می‌زنند. « (حق پرست، ۱۳۷۶: ۴۴)

اخلاق فردی

منظور از اخلاق فردی، اصولی است که صرف نظر از حیثیت اجتماعی، به بیان ارزش‌های اخلاقی او می‌پردازد. در اخلاق فردی، کارهایی که به خود شخص مربوط می‌شود اعم از غلبه بر ترس، زود قضاوت نکردن، مسئولیت‌پذیری، رضایت از داشته‌ها، تشویق کردن، اعتماد به نفس، داشتن نظم در کارها، کنجکاوی زیاد نکردن، تلاش برای شناخت محیط اطراف، شناخت توانایی‌ها، اغتنام عمر، وفای به عهد، رازداری، کنترل خشم، نکوهش مردم آزاری و... مد نظر می‌باشد. (محمدی و سیفی، ۱۳۹۴: ۶۸) در داستان‌های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله‌هایی چون تلاش کردن برای کسب روزی حلال، پرهیز از کبر و غرور، پشیمانی و توبه از گناه، داشتن صبر و تحمل در امور، پرهیز از اسراف، امیدواری و پرهیز از ناامیدی و داشتن تدبیر و زیرکی می‌توان اشاره نمود که به جهت اختصار به برخی موارد اشاره می‌شود.

تلاش کردن برای کسب روزی حلال و پرهیز از کسب روزی حرام

کسب روزی حلال یکی از فضائلی است که دین اسلام تاکید بسیاری بر آن داشته و در آیات و روایات همواره انسان‌ها را بر کسب روزی حلال و طیب و پاک تشویق کرده و پاداش و آثار فراوانی بر آن مترتب داشته و از حرام خواری نهی نموده است. برای نیل به این مقصود کانون پرورش فکری در داستان‌های خود به این موضوع پرداخته که برای مثال می‌توان به گزیده‌ای از داستان آخرین موج اشاره کرد که: « آخرین بسته‌های هیزم را بر پشت الاغ‌ها بار کردند. بعد از چند روز تلاش فراوان، وقت آن شده بود که دستمزد خود را بگیرند. « (هجری، ۱۳۷۷: ۵) و برای مثال دیگر در کتاب « رنگین‌کمانی از نور » در قصه دهم آمده است که: « آقا خودش با دست‌های پینه‌بسته، نهال‌های کوچک خرما را کاشته بود. چند سال بعد چه باری دادند، خرماهای درشت آن، جواب همه فقیران شهر را می‌داد. « (ملا محمدی، ۱۳۷۷: ۴) و همچنین در داستان « مرد مهربان » از کتاب چهارده قصه آسمانی بیان شده که: « نخلستان مردی به زحمت کار می‌کرد. در حالی که عرق کرده بود به درخت‌های خرما آب می‌رساند. « (حق پرست، ۱۳۷۶: ۱۲)

پشیمانی و توبه از گناه

در روایات آمده که با توبه کردن و پشیمانی واقعی از گناه می توان سیاهی قلب را پاک کرد. اما باید دانست که لازمه ی پشیمانی، تصمیم بر ترک گناه و عمل بر طبق دستورات الهی است. در کتاب «یک باغ لبخند» در این زمینه آمده که: «مرد ثروتمند مغرور در برابر نگاه‌های سرزنش‌بار مردم، سرش را پایین انداخت و از خجالت مثل انار سرخ شد و از کار زشتش پشیمان شده بود.» (پور وهاب، ۱۳۷۷: ۱۴) همچنین در کتاب «تنبیه کاری» بیان شده که: «جبیر که مرد تندخو و بد زبانی بود، بعد از دیدن محبت و مهربانی امام، با دلنشینی که بیشتر هرگز سابقه نداشت، آهی کشید و گفت: «خدایا مرا ببخش، که سالیانی دراز از حقیقت دور افتاده بودم.» (سرشار: ۱۳۷۵) و در داستان «جا مانده از کاروان» به این موضوع پرداخته که: «هنگام ورود اسرا، زن های کوفه به شوهرانشان نگاه می‌کردند و مرد ها پشیمان و شرم زده، چاره‌ایی جز سکوت نداشتند.» (جوانبخت، ۱۳۷۶: ۷)

پرهیز از اسراف و تبذیر

اسراف به معنای مصرف کردن بیش از اندازه ی کالاها و تبذیر در نقطه مقابل آن یعنی از یک کالایی که مورد نیاز واقعی شخص نیست استفاده کند و بهای هنگفتی برای آن پرداخته کند. دین اسلام بهره برداری از نعمت های الهی را مباح و روا دانسته و اسراف و زیاده روی را حرام و ناروا می داند. در کتاب «کاش خانه های شکلاتی وجود داشتند» در این باره آمده که: «شیرین همیشه آن قدر غذا در بشقابش می کشید که بتواند آن را بخورد و تمام کند. او می دانست که دوست ندارد غذایی دور ریخته شود.» (آداتارتار، ۱۳۵۸: ۱۳۰) همچنین در کتاب «بچه ها صبر کنید» آمده است که: «آقای معلم با تعجب به اکبر گفت: چرا این همه کاغذ روی زمین ریخته؟ میدانی چند نفر می توانستند روی این ورقه ها مشق بنویسند. هر چیزی که در اختیار ماست باید به اندازه از آن استفاده کنیم. خراب کردن و از بین بردن چیز های خوب، گناه است.» (بارفروش، ۱۳۷۷: ۱۲)

اخلاق اجتماعی

اخلاق اجتماعی مجموعه ای از عقاید، ارزش ها و هنجار هایی هستند که نسبت به فرد، اموری بیرونی و مستقل تلقی می شوند و در جریان جامعه پذیری برای فرد درونی می گردد. در اخلاق اجتماعی، محور اصلی، ارتباط انسان با دیگران است و از معاشرت با دیگران و زندگی اجتماعی پدید می آید. در این زمینه مباحثی مانند احسان به دیگران، دوستی با دیگران، احترام به سالخوردهگان، عاقبت بدی به دیگران، اتحاد داشتن، احترام به حریم خصوصی دیگران، احترام به مهمان، عشق به وطن، صلح و پذیرش دیگران، احترام به دیگران، احترام به رسم و رسوم، رعایت حقوق دیگران، همکاری با دیگران حائز اهمیت می باشد. (محمدی و سیفی، ۱۳۹۴: ۶۹) در داستان های کانون پرورش فکری به صورت گسترده به این مقوله پرداخته شده که برای مثال می توان به وفای

به عهد، امانتدار احترام گذاشتن، عدالت، پرهیز از مسخره و توهین کردن، شجاعت، پرهیز از خرافات، دخالت نکردن در امور دیگران، نیکی کردن، داشتن حسن خلق، دوستی و محبت کردن، گذشت و بخشش در حق دیگران، داشتن صداقت و راستگویی، اطاعت از زمامداران بر حق، وحدت و یکپارچگی و ... اشاره کرد که به جهت اختصار به برخی موارد اشاره می‌شود.

پرهیز از مسخره کردن و توهین به دیگران

دست انداختن، مسخره کردن، شکلک در آوردن و مانند آن که موجب خنده‌ی خود و دیگران می‌شود، از نظر اخلاقی ناپسند و از نظر شرعی حرام و در برخی از موارد گناه کبیره‌ای است که جاودانگی در آتش دوزخ را به همراه دارد. آقای هجری در داستان خودش به نام «آخرین موج» این موضوع را اینگونه به تصویر کشیده که: «هیزم شکنان به کاهن گفتند: این بت‌ها مانند خود ما هستند و هیچ قدرتی ندارد. کاهن فریاد کشید: مانند ما؟ شما فرومایگان بی‌سر و پا چگونه به خود جرأت می‌دهید که این حرف را بزنید؟ خشم خدایان شما را نابود خواهد کرد.» (هجری، ۱۳۷۷: ۱۶) و همچنین در کتاب «رنگین کمانی از نور» اینطور آمده که: «چند مرد قریشی بودند. دیدم یکی از آن‌ها انگشتش را به طرف علی گرفته و می‌گوید: ببینید، آنقدر فقیر شده که پیراهنش پاره‌پاره است و پولی ندارد تا پیراهنی بخرد. بقیه دلشان را گرفتند و خندیدند.» (ملا محمدی، ۱۳۷۷: ۶۱) و در کتاب دیگری به نام «ایمان» آمده: «مردم، مدتی از نوح بی‌خبر بودند. اما به زودی خبر دار شدند که او در بیابانی مشغول ساختن کشتی است. نزدش رفتند و به او خندیدند و مسخره‌اش کردند.» (گروگان، ۱۳۸۱: ۳)

تعاون و کمک به دیگران

تعاون در اسلام جایگاهی خاص دارد و همواره می‌یابد آیه «تعاونوا علی البر و التقوی» الگوی اعمال و رفتار هر انسانی باشد تا بتواند به اهداف عالی دست یابد. برای مثال در این زمینه می‌توان به کتاب «یک باغ لبخند» پور وهاب اشاره کرد که در داستان نهم آن آمده: «فقیری که دست کودکی را گرفته بود جلوی دکان میثم ایستاد و به امام سلام کرد. امام او را شناخت، بلند شد و کودک را نوازش کرد و چند درهم به فقیر کمک کرد. میثم نیز مقداری خرما به کودک داد. مرد فقیر برایشان دعا کرد و رفت.» (پور وهاب، ۱۳۷۷: ۷) همچنین در کتاب دیگری تحت عنوان «رنگین کمانی از نور» آورده شده: «علی به عبدالرحمن بن عوف گفت: آمده‌ام دیناری از تو قرض کنم. عبدالرحمان گفت: به روی چشم یا علی! زود برگشت و کیسه‌ای را جلوی علی گرفت.» (ملا محمدی، ۱۳۷۷: ۱۲) و برای مثالی دیگر می‌توان به کتاب «قصه‌ی ایوب» اشاره کرد در مورد یاری رساندن حضرت ایوب به مردم گفته شده: «ایوب یکی از نوادگان حضرت ابراهیم بود. مردم، ایوب را دوست داشتند زیرا او بسیار بخشنده و مهربان بود. به فقیران و مردم بیش از آنچه که انتظار داشتند، کمک می‌کرد.» (احمد نجیب، ۱۳۷۷: ۳)

احکام فردی

احکام به مجموعه فرامین عملی و عبادی اسلامی گفته می شود که شامل آداب، مناسک اسلامی و عبادات می باشد. در یک نوع تقسیم بندی، با توجه به مخاطبان، احکام را به دو دسته تقسیم کرده اند که عبارتند از: احکام فردی و احکام اجتماعی. احکام فردی به آن دسته از احکامی گفته می شود که رابطه‌ی بین خالق و مخلوق را تنظیم می کند، مانند عبادات فردی نظیر نماز، روزه، وضو، غسل و تیمم و ... در داستان های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله هایی چون نماز و مبطلات آن، روزه و مبطلات آن و وضو و تیمم و مبطلات آن اشاره نمود که در ذیل به جهت اختصار به برخی از آنها اشاره شده است.

نماز و مبطلات آن

نماز از عبادت های مسلمانان و از ارکان مهم دین اسلام است. در این باب مطالبی چند در کتب داستانی کانون ذکر گردیده است. برای مثال در کتاب « یک باغ لبخند » در قصه دهم آن آمده: « حکیم وارد شد و سلام کرد. امام در حال نماز خواندن بود و تمام دلش را به خدا داده بود. حکیم دست به کار شد. او به پای امام دست زد، ولی امام هیچ تکانی نخورد. حکیم با نوک قیچی تیر را آرام بیرون کشید. امام هیچ دردی احساس نکرد. » (پور وهاب، ۱۳۷۷: ۴۸) و در کتاب « رنگین کمانی از نور » بیان شده: « فاطمه در حال نماز خواندن بود. بعد از نماز درکنار خود ظرفی پر از طعام لذیذ و خوش بودید. پیامبر گفت: علی جان این غذا در مقابل آن دیناری است که در صورت نیاز به مقدار دادی. » (ملا محمدی، ۱۳۷۷: ۱۶) و همچنین در داستان « نماز فرشته » نوشته شده: « احمد و خانواده وقتی به خانه‌ی عمو رسیدند، پدر به احمد گفت: پسر نماز عشا را که چهار رکعتی است، دو رکعتی بخوان. احمد پرسید چرا؟ پدرش گفت: هر کس به مسافرت می رود، وقتی حدود ۲۳ کیلومتر از شهرش دور شد، باید نمازش را شکسته بخواند. » (حق پرست، ۱۳۷۵: ۲۸)

روزه و مبطلات آن

روزه در اسلام عملی است که انسان از اذان صبح تا اذان مغرب از چیز هایی که روزه را باطل می کند خودداری نماید. روزه از آداب مذهبی است که مسلمانان به عنوان وسیله ای برای تقرب به خداوند، انجام می دهند. در کتاب « ماهک و پرندگان » در این زمینه آمده که: « پدر ماهک گفت: امام علی بن موسی فرموده اند که: از فردا تا سه روز، روزه بگیرید و روز دوشنبه نماز باران بخوانند. » (زاهدی نامقی، ۱۳۹۰: ۲۱) و در همین کتاب آورده شده که: « امام رضا (ع) به سمت بیابان به حرکت درآمد. سیل مردم از جا کنده شد و همچون رود خروشان در پی امام جاری شدند. مردم الله اکبر گفتند. نرمک بادی هم نمی وزید. با وجودی که اغلب مردم روزه دار بودند در آن هوای داغ، گویی تشنگی را از یاد برده بودند. » (همان، ۳۱) و برای مثالی دیگر می توان به کتاب « کاش خانه

های شکلاتی وجود داشتند « اشاره کرد که در آن آمده: « در اولین روز ماه مبارک رمضان، همه خانواده برای افطار کردن دور هم نشستند و دعا کردند. شیرین گفت: خدایا، ما به خاطر تو روزه گرفتیم، لطفاً روزه‌های ما را قبول کن. » (اداتارتار، ۱۳۵۸: ۶۷)

احکام اجتماعی

احکام اجتماعی به آن دسته از احکامی گفته می‌شود که رابطه‌ی بین مخلوقات با یکدیگر را تنظیم می‌نماید، مانند: معاملات و سیاسات. احکام اجتماعی به منظور تدبیر مدن (سیاست مدن) تنظیم درست و عادلانه روابط اجتماعی، بین آدمیان در حوزه‌های مختلف زندگی وضع می‌شوند و این احکام و مقررات، به اقتضای فلسفه، نقش، کارکرد و اهدافشان، تغییر پذیرند. در داستان‌های مذهبی کانون در این زمینه به مقوله‌هایی چون حج و اعمال آن، نماز جمعه و جماعت و جهاد در اسلام اشاره نمود که در ذیل به جهت اختصار به برخی از آنها اشاره شده است.

حج و اعمال آن

حج یکی از مهم‌ترین فروع دین اسلام است، که مسلمانان در دهه‌ی اول ذی الحجه به مسجد الحرام در شهر مکه رفته و مناسک خاص آن را به جا می‌آورند. در کتاب «یک باغ لبخند» آورده اند که: «علی با دست‌هایش پرده‌ی خانه‌ی کعبه را نوازش می‌کرد. بوی گلاب می‌داد. مثل پروانه دور کعبه می‌گشت و زیر لب دعا می‌کرد.» (پور وهاب، ۱۳۷۷: ۵۱) همچنین در کتاب چهارده معصوم به این موضوع اینگونه اشاره کرده: «یک روز گرم و آفتابی بود. کاروانی وارد شهر شد. آن‌ها گروهی از مسلمانان بودند که برای زیارت خانه‌ی خدا به مکه می‌رفتند.» (حق پرست، ۱۳۷۶: ۱۸) و برای نمونه ای دیگر می‌توان به کتاب «نماز فرشته» اشاره کرد که آمده: «آن روز عصر خانه‌ی مادر بزرگ خیلی شلوغ بود. این شلوغی برای این بود که مادر بزرگ از زیارت خانه‌ی خدا برگشته بود.» (حق پرست، ۱۳۷۵: ۴)

جهاد در راه اسلام

جهاد در راه خدا از فروع دین و یکی از مهم‌ترین وظایف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی هر مسلمانی است. جهاد به معنی کوشش و مبارزه در عرصه‌های گوناگون می‌باشد. برای مثال در این زمینه در کتاب‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آمده است که: «پیامبر بعد از نماز به منبر رفت و بعد از خواندن چند آیه درباره‌ی جهاد، خبر حمله‌ی رومی‌ها را به مردم دادند. آن‌گاه از مردم خواستند که هر کس توانایی جنگیدن دارد، سلاح بردارد و آماده باشد تا فرمان حرکت داده شود.» (سرشار، ۱۳۶۱: ۸) و در داستان کمیل آمده: «کمیل به

صاحب گفت: اگر زنده ماندید، سلام مرا به مولایمان علی بن حسین (ع) برسانید و بگویید کمیل گفت: ما آماده‌ایم تا در راه دین خدا هر چه داریم بدهیم و اگر با مرگ من، اسلام زنده می‌ماند، پس ای شمشیرها بیایید و مرا در برگیرید. « (حسن بیگی، ۱۳۷۲: ۲۳) و برای مثال آخر می‌توان به داستان «امام علی و پرنده» اشاره کرد که در آن آمده: «علی رو به کافران گفت: راه کسی را که برای خدا جهاد می‌کند، باز بگذارید. من سوگند خورده‌ام که فقط خدای یگانه را عبادت کنم.» (ایجاد، ۱۳۷۹: ۱۸)

جدول ۲- استخراج مفاهیم، مقوله های فرعی و اصلی از کتب داستانی مذهبی

مفاهیم	مقوله های فرعی	مقوله های اصلی
اعتقاد به خدای یگانه، یکتاپرسی ابوطالب، یگانگی خداوند متعال،	اعتقاد به یگانگی خداوند	توحید
قدرت الهی، تسلط الهی بر امور، تسلط لایزال خداوند	قدرت بی انتهای خداوند	
انتخاب شدن به پیامبری، مبعوث شدن پیامبر (ص)، مبعوث شدن ابراهیم (ع) به پیامبری،	بعثت و برگزیده شدن به پیامبری	
وحی الهی به نوح (ع)، قرآن معجزه‌ی پیامبر (ص)، نزول آیات قرآن به پیامبر (ص)، معجزه داشتن پیامبران	وحی و معجزه‌ی پیامبران	نبوت
مردم با پیامبر (ص)، احترام مردم به پیامبران، دوستی و محبت علی (ع) به پیامبر (ص)،	دوستی با پیامبران	
بازگشت مردم به درگاه الهی، رستاخیز طبیعت در بهار	بازگشت همه به سوی خداوند	معاد
توجه به بهشت، اندیشیدن درباره جهنم، تاکید بر عزیمت به سوی بهشت،	اعتقاد به بهشت و جهنم	
عدالت خداوند در حق بندگانش، توجه به بازخواست اعمال انسان	دادگری خداوند	

در آخرت، داد مظلوم از ظالم در
سیره پیامبر (ص)

پاداش کار نیک مردم یهودی از
جانب خداوند، جزای کار زشت
کلاهدار، پاداش عمل خیر از
سوی خدا، پاداش کار نیک
صاحب خانه، جزای اعمال
قارون، جزای کارهای قوم نوح
(ع)

محقق شدن خواسته های الهی،
اعتقاد به تحقق قول الهی

امامت و رهبری مردم توسط امام
رضا (ع)، امامت معصومین (ع)،
امامت و جانشینی امام علی (ع)
بعد از پیامبر (ص)

دوستی میثم با امام علی (ع)،
دوستی مردم با ائمه (ع)، دشمنی
کردن با امامان، دوستی و دشمنی
با اهل بیت، ظلم و ستم به خاندان
پیامبر (ص)، دشمنی معاویه با
امام علی (ع)

معجزات ائمه (ع) در حق مردم،
کرامت امامان نسبت به مردم

ساده زیستی امام علی (ع)، ساده
زیستی ائمه (ع)

تدبیر امور توسط ائمه (ع)، زیرکی
در کارها توسط امامان، هشیاری
نسبت به امور مردم

پاداش و جزای اعمال

عدل

تحقق وعده های الهی خداوند

رهبری و هدایت مردم توسط ائمه (ع)

امامت

دوستی و دشمنی با ائمه (ع)

کرامت و معجزات ائمه (ع)

ساده زیستی ائمه (ع)

تدبیر و کیاست ائمه (ع)

اخلاق فردی

تلاش کردن برای کسب روزی حلال و پرهیز از کسب روزی حرام	ارتزاق حلال، کسب روزی حرام از راه دزدی، اجتناب از غذای حرام، اهمیت رزق و روزی طیب و طاهر
پرهیز از کبر و غرور	غرور و تکبر مرد ثروتمند، کبر به واسطه ثروت، کبر و غرور ابرهه، دوری از کبر، تکبر و غرور قارون نسب به مردم
پشیمانی و توبه از گناه	پشیمانی از عمل قبیح، ندامت مرد نصرانی، پشیمانی مردم شامی از دشمنی با امام علی (ع)، ندامت مرد کشاورز از رفتار زشت، پشیمانی عمار از عهدشکنی، ندامت جبیر از ظلم به امام کاظم (ع)
داشتن صبر و بردباری	صبر و حوصله در کارها، بردباری پیامبر در سختی ها، صبر ایوب در برابر مشکلات، صبر در امور
پرهیز از اسراف و تبذیر	نهی از اسراف توسط خداوند، پرهیز از اسراف در اموال
پرهیز از ناامیدی از درگاه الهی	ناامیدی دخترک از لطف الهی، امیدوار بودن به لطف ائمه (ع)، امیدواری به لطف خداوند
داشتن تدبیر و زیرکی در امور	زرنگی معلم در کارها، تدبیر و کیاست ابراهیم (ع)، تدبیر حیوانات در امور خود
شجاعت و پرهیز از ترس	شجاعت هیزم شکنان در برابر ظلم کاهن، شجاعت حمزه در برابر ابولهب، ترس کودکان از ظلم مامون، ترس مردم از ظلم ابرهه،

شجاعت در امور، ترس مردم از

خشکسالی

دخالت فرد عرب در امور

دیگری، دخالت کردن هیزم

شکنان در امور دیگران،

پرهیز از دخالت کردن در امور دیگران

کج خلقی کردن کاهن، کج خلقی

اریاب با دخترک، بدخلقی خرما

فروش با امام علی (ع)، حسن

خلق ائمه نسبت به مردم، حسن

خلق پیامبر (ص)

حسن خلق و پرهیز از کج خلقی

دروغ گویی مرد نصرانی، داشتن

صداقت و راستگویی، پرهیز از

کذب در امور

صداقت و راستگویی و پرهیز از کذب و دروغ

وفای به عهد هیزم شکنان، عهد

شکنی کاهن معبد، وفای به عهد

ائمه (ع)، وفای به عهد پدر

ماهک، عهد شکنی موسی در

برابر خضر

وفای به عهد و پرهیز از عهد شکنی

خیانت در امانت کاهن در حق

هیزم شکنان، خیانت مرد در

امانت امام علی (ع)، عمل نیک

امانت داری

امانت داری و پرهیز از خیانت در امانت

بی احترامی پسر نوح به پدرش،

احترام مرد یهودی به پیرمرد

نیازمند، بی احترامی به پیامبر

(ص)، احترام میثم به علی (ع)،

احترام پیامبر (ص) نسبت به مردم

احترام گذاشتن به دیگران و پرهیز از بی احترامی

ظلم نکردن پیامبر (ص) در حق

همه موجودات، برقراری عدالت

توسط پیامبران الهی، ظلم و ستم

عدالت و پرهیز از ظلم

کردن به ائمه (ع)، ظلم و ستم
حجاج به مردم

مسخره کردن نوح توسط کاهنان،
توهین کردن کاهن به مردم،
مسخره کردن پیامبر (ص)،
تمسخر مردم توسط مامون

جهل و خرافات هیزم شکنان،
خرافه کاهن، جهل و خرافات قوم
نوح، جهل و نادانی نمرود،

نیکی کردن مرد یهودی به نیازمند،
نیکی ائمه (ع) به مردم، نیکی
کردن امام علی (ع)، نیکی کردن
ایوب (ع)، نیکی به مردم توسط
پیامبر (ص)

دشمنی کاهن با نوع (ع)، دشمنی
فریشتیان نسبت به پیامبر (ص)،
دشمنی ابرهه با خدا، مهربانی خدا
نسبت به بندگان، دوستی و محبت
کردن در حق یکدیگر، دشمنی
شیطان با ایوب

مهربانی پیرمردن نسبت به هیزم
شکنان، مهربانی کردن مرد
یهودی، مهربانی پیامبر (ص) با
حیوانات، مهربانی کردن پیامبر
(ص) با مردم، مهربانی با پدر و
مادر

گذشت مرد ثروتمند، بخشش ائمه
نسبت به مردم، گذشت در راه
خدا، بخشش پیامبر (ص) ناظر به
مردم خطاکار

پرهیز از مسخره کردن و توهین به دیگران

پرهیز از جهل و خرافات

نیکی کردن به دیگران

دوستی و محبت در حق دیگران و پرهیز از دشمنی

مهربانی با دیگران

گذشت و بخشش در حق دیگران

اخلاق اجتماعی

اطاعت از امام برحق، سرپیچی
نکردن از امام، پیروی از ائمه
زمان خود

اطاعت و فرمانبرداری از زمامداران بر حق

وحدت مردم در برابر ظالمان،
قبله‌ی واحد نشانه‌ی وحدت و
یکپارچگی مسلمانان، ایجاد
وحدت در بین مسلمانان

وحدت و یکپارچگی مسلمانان در تمامی امور

کمک کردن ائمه به مردم، کمک به
نیازمندان از سوی امام علی (ع)،
مساعادت به دیگری، کمک ایوب
به دیگران

کمک کردن به دیگران

آگاهی نوح (ع) به مردم، آگاهی
اوئیس به دیگران، آگاهی دادن
ابراهیم (ع) به مردم جاهل،
آگاهی دادن خضر به موسی (ع)

آگاهی دادن به دیگران

نماز خواندن پیامبر (ص)، نماز
خواندن اهل بیت (ع)، انجام
فریضه نماز، خواندن نماز قضا،
آموزش مبطلات نماز، نماز اول
وقت،

توجه به نماز

تاکید بر روزه، آموزش مبطلات
روزه

توجه به روزه

احکام فردی

وضو مقدمه ای برای نماز،
آموزش وضو، آموزش تیمم، تیمم
بدل از وضو

توجه به وضو و تیمم

زیارت خانه خدا، بازگشت از
حج، اعمال حج، انجام مراسم حج

توجه به حج

نماز خواندن به جماعت، انجام
فریضه‌ی نماز جمعه، نماز

توجه به نماز جمعه و جماعت

احکام اجتماعی

جماعت خواندن همراه پیامبر

(ص)، فضیلت نماز جمعه،

مجاهدت در راه حق، دفاع برای

توجه به جهاد

حفظ دین، جهاد ناظر به حفظ

اسلام، فداکاری در راه دین

۶. نتیجه گیری

در این پژوهش ۹ مقوله اصلی در کتب داستانی مذکور شامل توحید، نبوت، عدل، معاد، امامت، اخلاق فردی، اخلاق اجتماعی، احکام فردی و اجتماعی احصا و مورد بررسی قرار گرفت.

ناظر به بحث توحید باید اشاره نمود کتب داستانی مذهبی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، خداوند را یکتای متعال و هستی بخش عالم معرفی کرده و اینکه خداوند قادر بی مثال است و قدرت بی انتهای خداوند نامحدود و بی پایان است و هر امر ممکن را شامل می شود و همین باعث می شود که انسان ها او را پشتیبان خود قرار دهند. نتایج پژوهش در این زمینه با یافته های پژوهش رنجبر زینلی صالح آباد (۱۳۹۳) گلدی گلشاهی (۱۴۰۰) و وثوقیان منش و دیگران (۱۴۰۲) متفاوت می باشد. بر اساس نتایج پژوهشهای مذکور مشخص شد که بیشترین اشعار سروده شده مربوط به بعد اعتقادی و دارای مضامین خداشناسی و در ادامه مباحث نبوت و امامت هستند. اما یافته ها با پژوهش زارع پور (۱۳۹۱) تا حدی همسو است نتایج آن پژوهش نشان می دهد که کیفیت محتوای اشعار در وصف خداوند در بسیاری از موارد سطحی و خام و نیازمند تغییر و تحول یا رشد است.

در زمینه نبوت کتب مذکور به مسئله مبعوث شدن پیامبر اشاره داشته و اینکه بعثت پیامبر اسلام (ص) حادثه ای بس بزرگ در سرنوشت هدایت بشر بوده است و همچنین به بحث وحی و نزول آیات و معجزات پیامبر پرداخته شده و اینکه در این راه پیامبر چه سختی هایی را تحمل کردند و دوستی ها و دشمنی های افراد با پیامبر به تصویر کشیده شده است. عدل یکی دیگر از مفاهیمی است که کانون در داستان هایش به آن اشاره کرده و با نشان دادن دادگری و شایستگی خداوند، مشخص کرده که پاداش و جزای اعمال از عدل الهی نشئت می گیرد. همچنین بخشش نعمت های بی شمار خداوند به تمامی آفریده هایش نشانگر عدل الهی می باشد در زمینه معاد باید گفت که در داستان های کانون خیلی به این مقوله پرداخته نشده و اثر کم رنگی از آن در داستان ها می توان دید. البته در همین اندک هم می توان به این نتیجه رسید که سعی شده کمتر از عذاب و رنج گفته شود و بیشتر به بیان خوشی ها و لذت های بهشتی پرداخته و بدین گونه کودکان را نسبت به خداوند و رحمت او شایق و علاقمند ساخته است. درباره ی موضوع امامت بدینگونه عمل کرده که مفهوم امامت را معرفی کرده و آنها را هدایتگران دین معرفی کرده است و معجزات و کرامات این بزرگواران را در داستان ها به نمایش گذاشته است. در زمینه مساله

نبوت و امامت هم سعی شده که با علاقمند کردن کودکان به این بزرگواران زمینه‌ی سرمشق گرفتن آنان از راه و روش آنان را فراهم آورد. کانون سعی کرده با نشان دادن معجزات و کرامات این بزرگواران و به تصویر کشاندن اخلاق و منش بی بدیل آنان، حس احترام و تحسین را در کودکان برانگیزد که همین امر می تواند باعث شود که آنها ادامه دهنده و رهروی آنان گردند. نتایج پژوهش در حوزه اصول عقاید با پژوهش محمدی و مطهری نیا (۱۳۹۸) همسو است که بر اساس این پژوهش از میان ۶۷۲ عنوان شعر تنها ۸ عنوان شعر (با فراوانی ۱/۲ درصد) به اصول دین پرداخته و کمترین آمار را به خود اختصاص داده است. نتایج نیز با پژوهش رنجبر زینلی صالح آباد (۱۳۹۳) نیز با حدی همسو است که ناظر بدین پژوهش کمترین اشعار کودکان گروه های سنی الف و ب در دهه ی هشتاد در زمینه ی عدل الهی و معاد بوده است. اما نتایج با پژوهش گلدی گلشاهی (۱۴۰۰) و وثوقیان منش و دیگران (۱۴۰۲) متفاوت می باشد. چرا که در این پژوهشها مفهوم خدا و خدانشناسی بسیار پررنگ مطرح شده و حتی در بررسی اشعار با ۴۶ درصد از مضامین پرکاربرد اشعار کودک و نوجوان ایران می باشد و نیز ناظر به سایر موضوعات مرتبط به حوزه اصول دین هم توجه مطلوبی صورت گرفته است.

در زمینه اخلاق فردی و اجتماعی هم کانون سعی کرده با آموزش از طریق غیر مستقیم بسیار مفید و موثر عمل کند. در داستان های مذهبی کانون بدون آن که مستقیماً کودک را مورد خطاب قرار دهد و کودک مورد امر و نهی و توصیه واقع شود، به بحث از یک موضوع پرداخته و این آموزش را به طور غیر مستقیم انجام داده است و غیر مستقیم بودن آموزش را به عنوان یک اصل در فعالیت های خود قرار داده است. در این راستا باید اشاره نمود که تحلیل کتابهای مذکور حاکی از آن است که برخلاف پژوهشهای محمدی و سیفی (۱۳۹۴)، محمدی (۱۳۹۱) و محمدی و مطهری نیا (۱۳۹۸) داستان های مذهبی بر اخلاق اجتماعی به نسبت اخلاق فردی توجه بیشتری نموده اند. بر اساس نتایج پژوهش محمدی و مطهری نیا (۱۳۹۸) ۶۵/۶ درصد از اشعار اخلاقی به بیان مباحث اخلاق فردی پرداختند و مباحث اخلاق اجتماعی با ۳۱ درصد در رتبه ی دوم قرار گرفتند.

همچنین کتب مورد بررسی در زمینه ی احکام توانسته با بیان احکام اولیه در ساحت فردی متناسب با این رده ی سنی و با لطافت و سادگی، مخاطب کودک را آماده ی دریافت و پذیرش این گونه مسائل می نماید. این بعد شامل کارها و فعالیت هایی است که دین داران برای دین خود انجام می دهند که شامل مواردی مانند نماز، روزه، وضو و تیمم بوده است که کاملاً عینی هستند و با درک و فهم کودک تطابق دارند. اما کتب مذکور در ساحت احکام اجتماعی نیز گام برداشته و به مصادیقی از احکام اجتماعی مانند نماز جمعه، نماز جماعت، حج و دفاع و جهاد در راه اسلام را مشاهده نمود که بنا به مقتضای سنی رده ی مورد نظر پژوهش، سعی شده به زبانی ساده تا حدودی کودکان را با اینگونه احکام آشنا سازد. توجه کتب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به حوزه احکام در دو ساحت فردی و اجتماعی نیز با توجه به بررسی پیشینه حائز اهمیت است چرا که آثار محدودی در بررسی مفاهیم دینی در کتب داستانی و اشعار به مقوله ی احکام پرداختند. در این راستا باید اشاره نمود که کتب

کانون توجه تقریباً یکسانی به دو بعد احکام فردی و اجتماعی نمودند که با پژوهش محمدی و مطهری نیا (۱۳۹۸) تا حدودی تفاوت دارد چرا که بر اساس پژوهش فوق الذکر نماز با ۱۹ عنوان (۵۹/۳ درصد) در رتبه نخست و روزه، تولی، جهاد و حج هر کدام با ۲ عنوان در رتبه ی دوم قرار گرفته اند. زکات، خمس، امر به معروف، نهی از منکر و تبری نیز هر کدام با ۱ عنوان در رتبه ی آخر هستند.

۷. پیشنهادها و راهکارها

- با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می شود کانون پرورش فکری کودکان و نوجوان در حوزه اصول عقاید و احکام ناظر به کتب داستانی مذهبی توجه بیشتری داشته باشد و داستان های متنوع و متفاوتی در زمینه اصول عقاید و احکام برای مخاطبان کودک و نوجوان خود فراهم نماید
- با توجه به رده ی سنی کتابهای مورد تحلیل در این پژوهش (ب و ج) پیشنهاد می شود از زبان بصری، تصاویر و نقاشی در کتب داستانی بیشتر استفاده شود و زبان نوشتاری و مکتوب به تناسب در متن کتب نمود داشته باشد
- توجه بیشتر به آیات قرآن و نیز روایات و احادیث متناسب با رده سنی کودک و نوجوان نیز در حوزه کتب داستانی حائز اهمیت می باشد که در این راستا استفاده از قصص قرآنی و برش های مناسب از تاریخ اسلام برای کودکان و نوجوانان توصیه می شود
- توجه به استفاده از متخصصان میان رشته ای برای تالیف کتب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با تاکید بر حوزه های روانشناسی کودک و نوجوان، تاریخ اسلام، علوم اجتماعی، علوم قرآنی و ادبیات فارسی می تواند به غنای کتب مذکور بیفزاید. همچنین استفاده از متخصصان دینی به عنوان مشاوران مذهبی کتب می تواند گامی مهم برای حل برخی از ابهامات و نارسایی ها در تبیین داستان های مذهبی باشد.
- استفاده از رسانه های بصری و صوتی ناظر به کتب کانون مثل پادکست ها، کتاب های صوتی و نیز اپلیکیشن ویژه کتب مذکور با توجه به تحولات نسلی و نیز دگرگونی های فناوری نیز پیشنهاد می شود که امکان هم افزایی بین رسانه های نوشتاری و رسانه های جدید در بستر فضای بصری و فضای مجازی را به همراه خواهد داشت.

منابع

- آبروی، غلامرضا، ۱۳۷۵، *وعده ی الهی*، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- اخباری آزاد، مینا، ۱۳۸۹، *گونه شناسی قالب های ادبی در کتاب های کودک و نوجوان ایران و اروپا در قرن حاضر*، پایان نامه ی تخصصی علوم کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.

- آدیتارتار، آلیف، ۱۳۵۸، کاش خانه های شکلاتی وجود داشتند، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- آذرننگ، عبدالحسین، ۱۳۷۷، ماییم و کتاب و بس. مجموعه مقالات کتاب سروش. تهران: سروش.
- اقلیدی، محمد ابراهیم و دیگران، ۱۳۷۸، «پاسخ های ۱۰ کارشناس و نویسنده به ۶ پرسش درباره ی ادبیات دینی کودک و نوجوان»، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، ۵ (۳)، ۴۳-۶۳.
- امن خانی، عیسی؛ خوجه، عایشه، ۱۳۹۵، «ادبیات کودک و ایدئولوژی های معاصر»، پژوهش زبان و ادبیات فارسی، پاییز، ۱۴ (۴۲): ۱۶۶-۱۳۹.
- ایجاد، نورا (۱۳۷۹)/امام علی و پرنده، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- بارفروش، شهلا، ۱۳۷۷، گنبد طلایی، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- باهنر، ناصر، ۱۳۸۹. آموزش مفاهیم دینی همگام با روانشناسی رشد. ناشر: شرکت چاپ و نشر بین الملل.
- پوروهاب، محمد، ۱۳۷۷، یک باغ یک لیخند، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ترتبی نژاد، حسین؛ طباطبائی، مریم سادات؛ امیری رومنان، مهسا، ۱۴۰۱، «بررسی روشهای آموزش آموزه های دینی در مقطع ابتدایی»، پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۲ (۳)، ۸۴-۹۸.
- جعفری هرندی، رضا؛ نصر، احمد رضا؛ میرشاه جعفری، سید ابراهیم، ۱۳۸۷، «تحلیل محتوا روشی پر کاربرد در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی، با تاکید بر تحلیل محتوای کتابهای درسی»، روش شناسی علوم انسانی، ۱۴ (۵۵)، ۳۳-۵۸.
- جمعی از نویسندگان، ۱۳۶۰، طاووس از زبان پیشوای اول، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- جمعی از نویسندگان، ۱۳۷۸، «کتاب های مذهبی را چه می شود؟ گزارشی از یک میزگرد»، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، ۵ (۲)، ۵۱-۳۵.
- جوانبخت، محمود، ۱۳۷۶، جا مانده از کاروان، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- چینی فروشان، محسن، ۱۳۹۱، او، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حسن بیگی، ابراهیم، ۱۳۷۲، کمیل، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حق پرست، نورا، ۱۳۷۶، چهارده قصه ی آسمانی، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حکیمی، محمود؛ کاموس، مهدی، ۱۳۸۲، مبانی ادبیات کودکان و نوجوانان، تهران: آرون.
- دالگرن، پیتر، (۱۳۸۰)، تلویزیون و گستره عمومی، ترجمه مهدی شفقتی، تهران: سروش.
- دانشمند، مرتضی، ۱۳۸۹، «آیا ادبیات دینی کودکان تنها ادبیات تعلیمی و موعظه است»، روشنان (نشریه تخصصی ادبیات کودک و نوجوان)، ۱۰ (۱)، ۷۲-۸۷.
- رحماندوست، مصطفی، ۱۳۸۳، ابراهیم، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- رنجبر زینلی صالح آباد، فاطمه، ۱۳۹۳، تفکر مذهبی در شعر کودکان گروه سنی الف و ب در دهه هشتاد. پایان نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه ولیعصر (عج)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

زارع پور، پرنیان، ۱۳۹۱، بررسی مفهوم خدا در شعر کودک و نوجوان ایران با تکیه بر آثار شاعران برجسته دوران انقلاب اسلامی، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده زبان و ادبیات فارسی.

زاهدی نامقی، حسین، ۱۳۹۰، ماهک و پرنده ها، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

سرشار، محمدرضا، ۱۳۶۱، تشنه ی دیدار، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

سرشار، محمدرضا، ۱۳۷۵، تنبیه کاری، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

سیدآبادی، مرتضی، ۱۳۸۳، «ادبیات کودک و رویکردهای جدید به دین»، پژوهشنامه ی ادبیات کودک و نوجوان، ۵ (۲)، ۱۹-۱۰

عباس پور نوغانی، محبوبه، ۱۳۸۶، «بررسی انتقادی اشعار دینی کودک در دهه هفتاد (سه گروه سنی الف، ب، ج)»، کتاب ماه کودک و نوجوان، ۱۰ (۶)، ۷۲-۸۰

قرنل ایاغ، ثریا، ۱۳۸۳، ادبیات کودکان و نوجوانان در ترویج خواندن مواد کتابخانه ای برای کودک و نوجوان. تهران: سمت

کامرانی، سید محمد، ۱۳۸۰، لیخند پیامبر، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

کیارستمی، تقی، ۱۳۵۸، آینه و اویس، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

کاموس، مهدی؛ هجری محسن، ۱۳۸۱، «آسیب شناسی ادبیات دینی (گزارش نشست فرهنگی انجمن نویسندگان کودک و نوجوان)»، کتاب ماه کودک و نوجوان، ۶ (۹)، ۹۱-۱۰۰

کرمانی، علیرضا، ۱۳۷۸، «مفهوم ادبیات دینی برای کودکان». پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، ۱ (۱۷)، ۲۹-۲۰

گروگان، حمید، ۱۳۶۰، هجرت، حمید گروگان، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

گروگان، حمید، ۱۳۸۱، ایمان، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

گلدی گلشاهی، طواق، ۱۴۰۰، «تحلیل مفهوم خداشناسی در داستان های کلر ژوربت با تاکید بر آموزش مفاهیم دینی به کودکان»، تفکر و کودک، ۱۲ (۲)، ۲۶۷-۳۰۰

محمدی، مهدی، ۱۳۹۱، «بررسی داستان های دینی کودکان و نوجوانان منتشر شده بین سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۰ از نظر کیفیت محتوا، ساخت و پرداخت و کیفیت زبان و بیان»، مطالعات ادبیات کودک، ۱ (۵)، ۱۳۵-۱۰۹

محمدی، مهدی، ۱۳۸۹، بررسی مفاهیم دینی در کتاب های داستانی کودکان و نوجوانان در ایران، سال های ۱۳۸۰-۱۳۸۵. رساله ی دکتری. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

محمدی، مهدی؛ حسینی، لیلا، ۱۳۹۹، «تحلیل محتوای داستان های دفاع مقدس منتشر شده برای کودکان و نوجوانان بین سال های ۱۳۹۴-۱۳۷۵»، علوم ادبی، ۱۰ (۱۷)، ۲۶۸-۲۴۹

محمدی، مهدی؛ سیفی، فریده، ۱۳۹۴، «مفاهیم اخلاقی در آیین داستان های ترجمه شده برای کودکان و نوجوانان»، معرفت، ۲۴ (۲۰۹)، ۷۲-۵۹

محمدی، مهدی؛ مطهری نیا، ایمان، ۱۳۹۸، «بررسی و تحلیل موضوعات و مفاهیم دینی کتاب های شعر کودکان و نوجوانان در بین سال های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۳»، علوم ادبی، ۹ (۱۵)، ۲۵۸-۲۳۱

مطهری، مرتضی، ۱۳۷۲، انسان و ایمان، تهران: صدرا.

- معینی، مهدی، ۱۳۶۵، به ملخ نگاه کن، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- معینی، مهدی؛ گروگان، حمید، ۱۳۶۲، به مورچه نگاه کن، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ملا محمدی، مجید، ۱۳۷۷، رنگین کمانی از نور، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- میرکیایی، مهدی، ۱۳۸۲، فرشته‌ی گیسو بلند، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- میری کرمانشاهی، مهرانگیز، ۱۳۸۳، سیر موضوعی ترجمه در کتابهای داستان کودکان و نوجوانان طی سالهای ۱۳۷۱-۱۳۸۰، پایان نامه ی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
- نجیب، احمد، ۱۳۷۷، قصه‌ی ایوب، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- هجری، محسن، ۱۳۷۷، آخرین موج، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- وب سایت مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷، بیانات در دیدار مسئولان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان بازیابی شده در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۷۷، از <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id>
- وثوقیان منش، سارا؛ نظری جلیل؛ خالق زاده، محمد هادی، ۱۴۰۲، «مضامین و نحوه بیان اندیشه دینی در اشعار کودک و نوجوان پس از انقلاب اسلامی»، سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی، ۱۶ (۶)، ۲۵۶-۲۳۷

- Hsieh, Hsiu-Fang and Sarah E. Shannon. (2005) *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, Qualitative Health Research.
- krippendorff, k. (2004) *Content Analysis: An Introducricion to its Methodology*, London: sage.
- Mayring, Philipp (2000). *Qualitative Content Analysis, Qualitative Social Research*, Volume 1. No 2, Practice. London: Sage Publication.
- Trousdale, Ann M (2009). *The role of literature in children's spiritual development*. Springer science + Business media B.V.